

Empiriske funn om misbruk av eID

Forfattere: Brataas, Ellen Bennin, Svensson, Amelia Ella og Stokke, Mira

Publiseringsdato: 4. juli 2023

Publisert av: Karnov forlag

Inngår i artikkelsamling: *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon* – ISBN 978-82-93816-31-7

Lenke til hele publikasjonen i Lovdata Pro: <https://lovdata.no/pro/KARNOV/karnov-2022-03>

Artikkelen ble publisert 4. juli 2023. Kilder det er lenket til, kan senere ha blitt erstattet eller fjernet.

1 Introduksjon

Norge er et av verdens mest gjennomdigitaliserte samfunn. Både privat og offentlig sektor har i løpet av kort tid introdusert mange digitaliseringsprosjekter og reformer som har gjort den norske befolkningen til mer digitale borgere. Bruk av elektronisk identifisering (eID) har blitt en grunnleggende del av befolkningens hverdag.¹

Finanssektoren i Norge har vært en pådriver for digitaliseringen gjennom utvikling og innføring av BankID, som med over fire millioner brukere er den mest utbredte eID-en i Norge.² BankID brukes til autentisering og signering av både offentlige og private aktører.

Implementering av eID har gitt mer effektive muligheter til å tilby og motta private og offentlige tjenester digitalt. Innføring av elektroniske identiteter medfører imidlertid også en risiko for misbruk for så vel individer som organisasjoner og bedrifter og endog stater. Trusselbildet må tas på alvor for å beskytte befolkningens digitale sikkerhet. Det krever at beslutningstakere i finanssektoren, rettssystemet og

¹ Kommunal- og distriktsdepartementet, [Utkast til ny strategi](#) for eID i offentlig sektor, 2022, punkt 2.1.

² BankID, [Om oss](#), <https://www.bankid.no/privat/om-oss/> (hentet 21. mars 2023).

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

samfunnssikkerhetsfaglige instanser utvikler kunnskap om gjeldende risikoer og sårbarheter ved bruk av eID.

I norsk kontekst er det begrenset empirisk forskning på misbruk av elektroniske identifikasjonsløsninger. Dette var bakgrunnen for rapporten [Misbruk av eID](#), skrevet av artikkelforfatterne.³ Rapporten [Misbruk av eID](#) er den første i en serie av vitenskapelige publikasjoner i forskningsprosjektet [Samfunnssikkerhet og digitale identiteter \(SODI\)](#).

Rapporten baserer seg på empirisk datainnsamling og formidler funn fra analyse av 300 saker som gjelder misbruk av eID, behandlet av rettshjelptiltakene Jussbuss, Juridisk rådgivning for kvinner (JURK) og Gatejuristen i perioden 2015–2021. Målet med rapporten var å bidra med en empirisk forståelse av hvordan ulike demografiske forhold påvirker sårbarheten for å bli utsatt for elektroniske identitetskrenkelser, og hvilke konsekvenser slike krenkelser kan ha for ofrene.

I denne artikkelen vil vi gjennomgå funnene fra rapporten basert på empirisk materiale fra de tre rettshjelptiltakene nevnt ovenfor. Vi vil presentere de demografiske aspektene hos svindelofferet og offerets relasjon til svindleren. Deretter presenterer vi trekk ved selve svindelen, herunder om det er snakk om lånesvindel eller betalingssvindel, hvordan svindleren fikk tilgang til sikkerhetsinformasjon, og det økonomiske omfanget av svindelen. Til sist viser vi til tendenser i de rettslige og utenomrettslige prosessene i de enkelte sakene.

2 Definisjoner

I dagligtale kalles misbruk av andres identitet ofte for «identitetstyveri». Det finnes ingen enhetlig konsensus på forskningsfeltet om hvordan identitetstyveri skal defineres. Av den grunn vil vi i denne artikkelen anvende det strafferettslige begrepet «identitetskrenkelse» i stedet for «identitetstyveri». «Identitetskrenkelse» forstås etter straffeloven [§ 202](#) som tilfeller hvor en annens identitet blir benyttet til å begå bedrageri med økonomisk vinningsformål.⁴ «Svindel» vil i denne artikkelen forstås som handlingen

³ E.B. Brataas, M.S. Stokke, A. Svensson, [Rapport om misbruk av eID](#), Universitetet i Oslo, 2022.

⁴ En form for legaldefinisjon følger av straffebudet om identitetskrenkelse i straffeloven [§ 202](#). Identitetskrenkelse er straffbart dersom man «uberettiget setter seg i besittelse av en annens identitetsbevis, eller opptretr med en annens identitet eller med en identitet som er lett å forveksle med en

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

som påfører offeret økonomisk tap. Eksempler på identitetskrenkelse og svindel etter denne forståelsen er å overføre penger ut fra offerets bankkonto, signere låne- og kredittopptak, misbruke offentlige tjenester og sensitive personopplysninger eller på annen måte ta kontroll over en annens økonomiske liv for å oppnå økonomisk vinning.⁵

Når vi i denne artikkelen snakker om «identitetskrenkelse» og «svindel» menes tilfeller hvor det er skjedd uberettiget bruk av en eID. «eID» er forkortelse for «elektronisk identifikasjon». Elektronisk identifikasjon benyttes for identitetskontroll i elektroniske tjenester.⁶ Det finnes mange eID-ordninger som kan brukes som elektroniske identifikasjonsmiddel. Per 2023 er det i Norge seks ulike eID-ordninger.⁷

3 Rapportens empiriske datagrunnlag

Vi ønsket å undersøke identitetskrenkelser fra privatpersoners perspektiv. For å få innsikt i hele den rettslige prosessen undersøkte vi sakene til personer som har oppsøkt rettshjelp. Vi tok utgangspunkt i saker fra de frivillige rettshjelpiltakene Jussbuss, JURK og Gatejuristen fra perioden 2015–2021.

Selve datainnsamlingen ble gjennomført i 2021 og 2022. Vi brukte datainnsamlingsverktøyet *Nettskjema* for å registrere data om den enkelte saken anonymt og sikkert. Vi registrerte opplysninger fra alle arkiverte saker der klienten påsto å ha blitt utsatt for en identitetskrenkelse. Datamaterialet består av totalt 292 observasjoner, hvorav 136 observasjoner er fra Jussbuss, 113 fra JURK og 43 fra

annens identitet, med forsett om å a. oppnå en uberettiget vinning for seg eller en annen, eller b. påføre en annen tap eller ulempe». Etter straffeloven § 202 vil det følgelig være straffbart både å sette seg i besittelse av en annens identitet og å opptre med en annens identitet.

⁵ A. Stuart, A.M. Schuck og K.M. Lersch, «[Exploring the crime of identity theft: Prevalence, clearance rates, and victim/offender characteristics](#)», *Journal of Criminal Justice* 33, nr. 1, 2005, s. 19–29, s. 19–29.

⁶ Europaparlaments- og rådsforordning (EU) nr. 910/2014 av 23. juli 2014 om elektronisk identifikasjon og tillitstjenester for elektroniske transaksjoner i det indre marked [artikkel 3](#) nr. 1; Nasjonal kommunikasjonsmyndighet. «[Elektronisk identifikasjon \(eID\)](#)» (4. april 2023). <https://nkom.no/internett/elektronisk-id-og-tillitstjenester/elektronisk-identifikasjon-eid>.

⁷ BankID, BankID på mobil, Buypass ID på smartkort, Buypass ID i mobil, Commfides eID og MinID.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

Gatejuristen.⁸ Vi brukte kvantitativ metode til å utarbeide beskrivende statistikk om ofrene, svindelen og det rettslige utfallet.

Datautvalget og metoden for datainnsamling byr både på styrker og svakheter. Siden vi bare har sett på saker der svindelofferet har valgt å oppsøke rettshjelp, kan det antas at sakene er av høyere alvorlighetsgrad enn identitetskrenkelser generelt. Sakene er av en slik karakter at partene ikke har klart å løse dem på egen hånd, og må i noen tilfeller behandles i rettssystemet. I tillegg gir Jussbuss, JURK og Gatejuristen gratis rettshjelp til spesifikke demografiske grupper. Gatejuristen gir gratis rettshjelp til personer som har eller har hatt rusproblemer, og JURK gir gratis rettshjelp til kvinner. Når datamaterialet er basert på en gruppe som nødvendigvis ikke er representativ for alle svindelofre i Norge, bør man være forsiktig med å generalisere funnene.

4 Hvem er svindler, og hvem er svindeloffer?

Enkelte grupper har større risiko for å bli utsatt for identitetskrenkelser enn andre. Noen ganger skyldes dette ulike sosiale og demografiske egenskaper. En slik demografisk egenskap er *alder*.

Personer i alle aldre kan bli rammet av en identitetskrenkelse. Funnene fra vår undersøkelse viser allikevel en korrelasjon mellom lav alder og økt utsatthet for identitetskrenkelse.⁹ I vårt datagrunnlag er aldersgruppen 18–30 år som var den mest utsatte gruppen for identitetskrenkelse (22 prosent), tett fulgt av aldersgruppen 31–40 år (20 prosent). Aldersgruppen 18–30 år var dobbelt så utsatt som aldersgruppen 61–67 år.

Dersom man kontrollerer for kjønn i sammenheng med alder, viser funnene at de kvinnelige svindelofrene kan være noe eldre enn de mannlige. Menn blir i noe større grad utsatt for svindel i de yngre aldersgruppene 18–30 år (9,5 prosent) og 31–40 år (9,5 prosent), mens kvinnene oftest ble utsatt i aldersgruppene 18–30 år (12 prosent) og 41–50 år (14,5 prosent). På tross av at utsattheten avtar i takt med økende alder hos både menn og kvinner, er det samtidig en større andel av menn i aldersgruppen 61–67 som er

⁸ For nærmere beskrivelse av datamaterialet se E.B. Brataas, M.S. Stokke, A. Svensson, [Rapport om misbruk av eID](#), Universitetet i Oslo, 2022, s. 15 flg.

⁹ Graf tilgjengelig i fullstendig rapport, se E.B. Brataas, M.S. Stokke, A. Svensson, [Rapport om misbruk av eID](#), Universitetet i Oslo, 2022, s. 22.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

utsatt for identitetskrenkelse (6,7 prosent) enn kvinner i samme aldersgruppe (4,6 prosent).

I norske medier er tendensen å portrettere det typiske svindelofferet som en eldre person.¹⁰ Et eksempel i Norge som har fått mye oppmerksomhet, er sakene som blir benevnt som såkalt Olga-svindel. I «Olga-svindlene» ble eldre kvinner kontaktet av personer som hevdet å være kunderådgivere hos personens dagligbank og som følge av dette fikk kvinnene til å oppgi sensitiv sikkerhetsinformasjon til svindleren.¹¹ En typisk antakelse er at eldre er attraktive mål, og at svindlere har som strategi å rette seg mot eldre, mer uerfarne digitale brukere for å lure til seg sensitiv sikkerhetsinformasjon.¹²

At de yngre aldergruppene er noe mer utsatt for identitetskrenkelse i vårt utvalg, kan forklares av kriminologiske teorier. Kriminologiske studier som ser på hvordan digitale aktiviteter og adferd kan påvirke utsatthet for identitetskrenkelse, peker på en vekselvirkning mellom økt bruk av digitale løsninger og økt sårbarhet for misbruk.¹³ At svindelofre oftest er yngre, kan være en indikasjon på at de yngre aldersgruppene er mer aktive brukere av elektroniske identiteter enn eldre. Tendensen nyanserer portretteringen av eldre som særlig sårbare for å bli utsatt for identitetskrenkelser. Det er derfor grunn å tro at både de yngre og de eldre digitale brukene er sårbare for identitetskrenkelser.

En annen demografisk egenskap som kan belyse sårbarhet for identitetskrenkelser, er *kjønn*. I vår undersøkelse var den klare majoriteten av ofrene kvinner. Kvinner sto for 64 prosent av ofrene av identitetskrenkelse i utvalget. Ettersom JURK bare bistår kvinner,

¹⁰ Se for eksempel nettsaken «Eldre blir forsøkt svindlet på SMS»:

<https://www.gjensidige.no/godtforberedt/content/eldre-blir-forsokt-svindlet-pa-sms> (lest 1. juni 2023)

¹¹ [HR-2022-1752-A](#).

¹² C. Cross. «No laughing matter: Blaming the victim of online fraud», *International Review of Victimology*, 21(2), 2015, s. 187–204. <https://doi.org/10.1177/0269758015571471>, s. 188–189.

¹³ M.C. Bergmann, A. Dreißigacker, B. Von Skarczinski, B. og G.R. Wollinger. «Cyber-dependent crime victimization: the same risk for everyone?», *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, Vol. 21 nr. 2, 2018, s. 84–90, doi: 10.1089/cyber.2016.0727; T.C. Pratt, K. Holtfreter og M.D. Reisig. «Routine online activity and Internet fraud targeting: Extending the generality of routine activity theory», *The Journal of Research in Crime and Delinquency*, 47(3), 2010, s. 267–296. Doi: [10.1177/0022427810365903](https://doi.org/10.1177/0022427810365903); B.W. Reyns og B. Henson. «The thief with a thousand faces and the victim with none: Identifying determinants for online identity theft victimization with routine activity theory», *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(10), 2016, s. 1119–1139. Doi: [10.1177/0306624X15572861](https://doi.org/10.1177/0306624X15572861).

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

tas det imidlertid forbehold om at funnet kan være et utslag av utvalget i datagrunnlaget. Funnet er likevel fortsatt av interesse, fordi det viser at kjønn kan innebære variasjoner i utsatthet for identitetskrenkelse. Tidligere studier som har undersøkt hvorvidt kvinner eller menn er mer utsatt for identitetskrenkelse, har ikke kommet til noen tydelige konklusjoner.¹⁴ Det er dermed grunn til å tro at både menn og kvinner er sårbare for identitetskrenkelse i et digitalisert samfunn, men muligens av ulike grunner.

I tillegg til ofrenes alder og kjønn har vi undersøkt *relasjonen mellom svindelofter og svindler*. Risikoen for identitetskrenkelser er ikke bare begrunnet i tekniske sikkerhetsbrister. Et eksisterende tillitsforhold mellom svindler og svindelofter har vist seg å være en signifikant sårbarhetsfaktor ved misbruk av eID. Som følge av forbrytelsens natur vil imidlertid svindelofrene ofte ikke vite hvem som har misbrukt deres identitet.¹⁵

Våre funn viser at der offeret vet hvem som er svindleren, er svindleren oftest en nærstående person, som et familiemedlem, en venn eller en kollega.¹⁶ Den klart største andelen identitetskrenkelser i vårt utvalg har skjedd i nære relasjoner (66 prosent), mens svindleren i 13 prosent av tilfellene var en annen bekjent og i 21 prosent av tilfellene en ukjent person. Våre funn taler for at nærstående er overrepresentert som svindlere blant ofre i alle aldersgrupper, men at forskjellen viskes ut i de høyere aldersgruppene. Disse funnene er i tråd med tidligere forskning.¹⁷

Et tydelig funn i våre undersøkelser er at svindelofterets kjønn har betydning for nærheten til svindleren. I vår studie har det klare flertallet av kvinner blitt utsatt for

¹⁴ For eksempel A. Stuart, A.M. Schuck og K.M. Lersch. «[Exploring the crime of identity theft: Prevalence, clearance rates, and victim/offender characteristics](#)». *Journal of Criminal Justice* 33, nr. 1, 2005, s. 19–29; K.B. Anderson. «Who are the victims of identity theft? The effect of demographics», *Journal of Public Policy & Marketing* 25, nr. 2, 2006, s. 160–171.

¹⁵ G. R. Newman, G.R. og M.M. McNally. [Identity theft literature review](#). Washington: National Institute of Justice (NIJ), 2005, s. 26–29: En gjennomgang av rapporterte identitetskrenkelser i perioden 2000–2006 til den amerikanske Secret Service, avdekket at 56 prosent av ofrene ikke var kjent med svindlerens identitet; G.R. Gordon, D. Donald, J. Rebovich og Kyung-Seok Choo. [Identity fraud trends and patterns](#). Utica College Center for Identity Management and Information Protection, 2007, s. 56.

¹⁶ Graf tilgjengelig i fullstendig rapport, se E.B. Brataas, M.S. Stokke, A. Svensson, [Rapport om misbruk av eID](#), Universitetet i Oslo, 2022, s. 25.

¹⁷ Se eksempelvis K.B. Anderson, «[Consumer Fraud in the United States: The Second FTC Survey](#)», *Staff Report of the Bureau of Economics and Consumer Protection Federal Trade Commission*, 2007, s. 12, som gjennomgår svindelsaker behandlet av Federal Trade Commission i USA.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

identitetskrenkelser av en nærstående person. Av det totale antall observasjoner i undersøkelsen utgjør kvinner som er utsatt for identitetskrenkelse av en nærstående, over halvparten av observasjonene (52,8 prosent). Innad i gruppen kvinner som er utsatt for identitetskrenkelse (65,8 prosent), er 80 prosent svindlet av en nærstående.

Menn blir i størst grad utsatt for identitetskrenkelse av en ukjent person. Innad i gruppen som blir utsatt for identitetskrenkelse av ukjente (21,3 prosent), står menn for nesten 80 prosent av observasjonene (16 prosent av totalen). Menn er i større grad utsatt for identitetskrenkelse i nære relasjoner i de lavere aldersgruppene 18–30 år (4,6 prosent) og 31–40 år (3,9 prosent), mens nærstående er de primære svindlerne for kvinner i alle aldre.

Tidligere forskning peker på at svindlere kan utnytte tillitsforhold i nære relasjoner til å gjennomføre identitetskrenkelsen. Identitetskrenkelse i nære relasjoner antas også å være en måte å utøve partnervold på.¹⁸ Partnervold rammer som oftest kvinner.¹⁹

Funnene fra rapporten i sammenheng med funn fra tidligere studier kan peke i retning av at tillit og økonomisk vold i nære relasjoner er to risikofaktorer som gjør kvinner sårbare for å bli utsatt for identitetskrenkelser.

Datagrunnlaget i denne undersøkelsen er ikke egnet til å si noe om hvorvidt kvinnene som er blitt utsatt for identitetskrenkelse av en nærstående, faktisk har levd med partnervold. Funnene belyser likevel et behov for å undersøke nærmere i hvilken grad nær relasjon med svindler har betydning for hvordan svindelen skjer, og hvilke metoder svindler bruker for å begå identitetskrenkelsen. Det er også behov for å undersøke hvilken innvirkning svindel fra en nærstående har på offeret, som eksempelvis på hvilke

¹⁸ Linda Foley og Jay Foley, *Identity theft: The aftermath 2003*, Identity Theft Resource Center, 2003; H. Armiwulan. «Gender-based cyber violence: A challenge to gender equality in Indonesia», *International Journal of Cybercriminality*, 15/2, 2021, s. 102–111. doi: 10.5281/zenodo.476654; S. Clevenger og M. Gilliam. «Intimate partner violence and the internet: perspectives», i Holt, T., Bossler, A., red., *The Palgrave Handbook of International Cybercrime and Cyberdeviance*, Palgrave Macmillan, Cham, 2020, s. 1333–1351. Doi: [10.1007/978-3-319-78440-3_58](https://doi.org/10.1007/978-3-319-78440-3_58); C. Cross, M. Dragiewicz og K. Richards. «Understanding romance fraud: Insights from domestic violence Research», *The British Journal of Criminology*, 58(6), 2018, s. 1303–1322. Doi: [10.1093/bjc/azy005](https://doi.org/10.1093/bjc/azy005); A. Rege. «What's love got to do with it? Exploring online dating scams and identity fraud». *International Journal of Cyber Criminology*, 3(2), 2009, s. 494–512. Retrieved from <https://www.proquest.com/scholarly-journals/whats-love-got-to-do-with-exploring-online-dating/docview/763181753/se-2>.

¹⁹ Kari Kiperberg Werenskjold, *BankID-svindel i nære relasjoner. Spørsmålet om avtalebinding i lys av det menneskerettslege vernet mot økonomisk vald*, masteroppgave, Universitetet i Oslo, 2020.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

måter svindelen får betydning for familielivet og for eventuelle felles barn av svindelofferet og svindler. Det reiser seg også spørsmål om hvordan identitetskrenkelse som utslag av økonomisk vold skal bli vurdert rettslig.

5 Svindelen

5.1 Svindlerens tilgang til eID og sikkerhetsinformasjon

En svindel kan gjennomføres på mange måter. I arbeidet med å forhindre svindel og identitetskrenkelser er det viktig med kunnskap om hvordan misbruket kan skje. For å gjennomføre en digital identitetskrenkelse er svindleren avhengig av å skaffe seg tilgang til sikkerhetsinformasjonen til offerets eID.

Metodene for å få tilgang til sikkerhetsinformasjonen til eID kan variere. Én fremgangsmåte er svindel gjennom internettkanaler, som får offeret til å følge en lenke og legge inn sikkerhetsopplysninger via nettportaler.²⁰ En annen metode er at svindleren benytter seg av sosial manipulasjon eller utnytter relasjonen til svindelofferet for å lure til seg sikkerhetsinformasjon.²¹

Tabell 3. Hvordan svindleren har fått tilgang til sikkerhetsinformasjon, og hvilken BankID som ble benyttet ved misbruk av eID. Tall i prosent. 210 observasjoner.

BankID	BankID-brikke	BankID på mobil	Annen	Vet ikke	Totalt
Tilgang til sikkerhetsinformasjon					
Vedkommende ga passordet til svindleren	28,57	0,48	1,43	2,38	32,86
Vedkommende oppga passord over telefon	5,24	0	0,95	0,95	7,14
Vedkommende tastet inn passord etter å ha fulgt lenke på nett/SMS/e-post	1,90	0	0	0,95	2,86
Passord var skrevet ned og tilgjengelig for svindleren	2,86	0	0	0	2,86
Passordet var likt andre passord	1,90	0	0	0	1,90

²⁰ Denne metoden kalles ofte for «phishing».

²¹ G. R. Newman, G.R. og M.M. McNally. *Identity theft literature review*. Washington: National Institute of Justice (NIJ), 2005, s. 44–45.

Keylogger/hacking	0,95	0,48	0	0,48	1,90
Svindler så på mens vedkommende la inn passordet	0	0,95	0	0	0,95
Annen	10,00	0,48	0	1,43	11,90
Ukjent / vet ikke	16,19	0,95	0	20,48	37,63
Totalt	67,62	3,33	2,38	26,19	100,00

I vår undersøkelse fant vi at veldig mange ikke vet hvordan sikkerhetsinformasjonen er kommet på avveier. For tilnærmet 40 prosent av ofrene i datagrunnlaget var det *ukjent* hvordan svindleren kunne misbruke deres eID. En omtrent like stor andel hadde imidlertid *selv oppgitt sikkerhetsinformasjonen* til svindleren. I datagrunnlaget hadde offeret oppgitt sikkerhetsopplysninger til svindleren ansikt til ansikt i 32,9 prosent av tilfellene. I tillegg hadde 7,1 prosent oppgitt passord over telefon.

Funnet om at om lag 40 prosent hadde oppgitt sikkerhetsinformasjonen sin til svindleren, bør sees i sammenheng med funnet diskutert ovenfor om at 66 prosent av ofrene i datagrunnlaget er svindlet av en nærstående. Funnene sett i sammenheng kan indikere at svindlere utnytter relasjonen til svindelofferet for å få tilgang til offerets sikkerhetsinformasjon.

Det kan være vanskelig å vite hvorfor noen selv gir fra seg egen sikkerhetsinformasjon. Våre data gir ikke informasjon om hvorvidt svindelofferet *frivillig* har oppgitt sikkerhetsinformasjonen til svindleren. Vi kan likevel se til andre studier. Tidligere studier peker på at svindlere bruker sosiale mekanismer som spiller på ofrenes emosjoner for å gjennomføre identitetskrenkelsen.²² Manipulasjonen kan utnytte både frykt, begeistring og etablering av et nært tillitsforhold.

En annen form for manipulasjon er utnyttelse av situasjoner hvor ofrene oppsøker hjelp. Situasjoner som kan nødvendiggjøre hjelp med å bruke eID er språkbarrierer, manglende digital kompetanse, eller mangelfull kjennskap til gjeldende digitale identitetsløsninger.

²² G. R. Newman, G.R. og M.M. McNally. [Identity theft literature review](#). Washington: National Institute of Justice (NIJ), 2005, s. 44-45; G.R. Gordon, D. Donald, J. Rebovich og Kyung-Seok Choo. [Identity fraud trends and patterns](#). Utica College Center for Identity Management and Information Protection, 2007, s. 49.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

Tillit i nære relasjoner og fysisk nærhet til det elektroniske autentiseringsverktøyet, kan på denne måten være to særlige risikofaktorer for å bli utsatt for identitetskrenkelser.

5.2 Svindelverktøy

Det er som tidligere nevnt seks forskjellige eID-ordninger i Norge: BankID, BankID på mobil, Buypass ID på smartkort, Buypass ID i mobil, Commfides eID og MinID.²³ Av alle formene for eID som finnes på det norske markedet, er BankID-brikken klart overrepresentert i datagrunnlaget som verktøy for å gjennomføre identitetskrenkelser. Brikken ble benyttet til å gjennomføre svindelen i hele 68 prosent av tilfellene, mens BankID på mobil ble benyttet i bare 3 prosent av tilfellene. Det er også verdt å merke seg at svindelofferet ofte ikke vet hvilken eID som er benyttet for å gjennomføre svindelen (26 prosent av tilfellene).

Funnet om at brikken er overrepresentert, trekker i retning av at det er iboende sikkerhetssvakheter ved løsningen. En svakhet ved brikken, til forskjell fra BankID på mobil, er at brikken ofte vil oppbevares tilgjengelig for andre i husstanden eller på kontoret. Overfor husholdningsmedlemmer og kollegaer vil passordet være den eneste beskyttelsen mot misbruk. Den fysiske tilgjengeligheten til eID-en kan følgelig være en ytterligere risikofaktor for å bli utsatt for identitetskrenkelse, særlig overfor nærstående.

Funnene om hvordan misbruk av eID skjer, er relevant for juridiske vurderinger av svindelofferets ansvar for svindeltapet.

5.3 Svindelhandlingen

Elektroniske identiteter kan misbrukes til å utføre mange forskjellige handlinger. Overfor finansinstitusjoner kan eID misbrukes til å inngå avtaler om finansielle tjenester som bankkontoer og kredittavtaler, og til å utføre betalinger over internett, enten som overføring direkte ut av nettbanken eller gjennom kjøp av varer og tjenester over internett.²⁴

²³ Nasjonal kommunikasjonsmyndighet. «[Elektronisk identifikasjon \(eID\)](https://nkom.no/internett/elektronisk-id-og-tillitstjenester/elektronisk-identifikasjon-eid)» (4. april 2023).
<https://nkom.no/internett/elektronisk-id-og-tillitstjenester/elektronisk-identifikasjon-eid>.

²⁴ Se legaldefinisjon av «finansiell tjeneste» i finansavtaleloven [§ 1-3](#) andre ledd.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

Misbruk av eID kan også inngå i andre typer kriminalitet, eksempelvis arbeidslivskriminalitet. Økokrim beskriver i sin trusselvurdering for 2022 at eID misbrukes av stråmenn til å skjule sin tilknytning til foretak. På den måten unndrar de skatter og avgifter, begår hvitvasking, begår brudd på arbeidsmiljøloven eller benytter ulovlig arbeidskraft.²⁵ eID kan også misbrukes overfor myndighetene, eksempelvis til å utstede førerkort eller gjennomføre endring av skattekort.²⁶ I våre analyser har vi sett på tilfeller hvor eID misbrukes overfor en finansinstitusjon.

Den vanligste svindelhandlingen i datagrunnlaget er opptak av lån eller kreditt (61 prosent). Kjøp av varer eller tjenester og overføring ut av nettbank står for til sammen 35 prosent. Funnet skiller seg fra undersøkelser gjort i Norge av NorSIS og Skatteetaten, som baserer seg på representative utvalg av befolkningen. Deres undersøkelse fra 2022 konkluderer med at svindel i form av at noen har kjøpt varer eller tjenester på internett i en annens navn, er den vanligste formen for identitetskrenkelser.²⁷ Bare litt under 3 prosent av respondentene i NorSIS og Skatteetatens undersøkelse hadde opplevd at andre hadde tatt opp lån eller kreditt i deres navn.

En viktig forskjell mellom datamaterialet vårt og undersøkelsen gjort av NorSIS og Skatteetaten er at vi har sett på saker hvor offeret har søkt rettshjelp. Våre funn kan derfor indikere at lånebedragerisvindelene er av en slik kompleksitet og alvorlighetsgrad at offeret i større grad vil oppsøke juridisk bistand. I tillegg kan funnet gi uttrykk for at kreditorer som tilbyr lån og kreditt, er mindre villige til å komme ofre for identitetskrenkelser i møte. At svindeltyper som omhandler opptak av lån og kreditt, innebærer den største økonomiske belastningen, blir også fremhevet i neste punkt.

²⁵ Økokrim, [Trusselvurdering 2022](#), s. 61.

²⁶ Identity Theft Resource Center (ITRC), [2021 consumer aftermath reports: How identity crimes impact victims, their families, friends and workplaces](#), 2022.

²⁷ Norsk senter for informasjonssikring (NorSIS) og Skatteetaten, [ID-tyverirapporten 2022. ID-tyveri rammer fortsatt mange – behov for flere tiltak og økt kunnskap](#), Skatteetaten, 2022, 4.

5.4 Hvilken betydning har svindelhandlingen for svindelens økonomiske omfang?

Flere forhold kan påvirke svindelens økonomiske konsekvenser for offeret. Vi har undersøkt om, og i så fall hvordan, ulike typer *svindelhandlinger* påvirker den totale økonomiske belastningen.

I vårt datagrunnlag fant vi en særlig sammenheng mellom svindelens økonomiske omfang og visse typer svindelhandlinger.²⁸ Opptak av lån og kreditt er den svindelhandlingen som medfører de største og mest alvorlige økonomiske konsekvensene for svindelofferet. Der svindleren overfører penger ut av konto eller kjøper varer og tjenester, er kravenes hovedstol vanligvis maksimalt 50 000 kroner. Opp til en hovedstol på 50 000 kroner er det en relativt jevn fordeling i hvilken type svindel som har blitt utført. Der svindleren tar opp lån eller kreditt, kan den totale hovedstolen være helt opp til 5 000 000 kroner.

5.5 Hvilken betydning har relasjonen til svindleren for svindelens økonomiske omfang?

Vi fant videre at relasjonen mellom svindler og offer påvirker hvilken type svindel som blir gjennomført.²⁹ Det er de nærstående svindlerne som i vårt datagrunnlag påfører offeret den største økonomiske belastningen. Vi fant at der svindleren er ukjent for svindelofferet, er det ingen hovedstol som er på over 99 999 kroner. Hele 25,8 prosent av de nærstående svindlerne hadde påført offeret krav med en total hovedstol på mellom 250 000 og 799 999 kroner. Funnet bør også sees i sammenheng med at det i størst grad er kvinner som blir svindlet av nærstående. Det kan indikere at kvinner i størst grad er sårbare for å bli utsatt for de mest økonomisk belastende svindlene.

At svindel begått av nærstående innebærer større økonomiske konsekvenser, kan forklares med at vårt utvalg er basert på personer som har hatt behov for rettshjelp for å håndtere svindelens konsekvenser. At personene har oppsøkt rettshjelp, kan peke på svindelens alvorlighetsgrad. Potensielle årsaker til at nærstående svindlere kan tenkes å

²⁸ Graf tilgjengelig i fullstendig rapport, se E.B. Brataas, M.S. Stokke, A. Svensson, [Rapport om misbruk av eID](#), Universitetet i Oslo, 2022, s. 33.

²⁹ Graf tilgjengelig i fullstendig rapport, se E.B. Brataas, M.S. Stokke, A. Svensson, [Rapport om misbruk av eID](#), Universitetet i Oslo, 2022, s. 35.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

utføre mer alvorlige tilfeller av svindel, kan være at de kan ha tilgang til den digitale identiteten under en lengre periode, tar opp flere og større lån og har bedre muligheter for å skjule spor etter svindelen for offeret.

At svindleren er en nærstående, kan også påvirke hvor hurtig svindelofferet tar tak i problemet. Det kan være vanskelig å søke hjelp om man står i et avhengighetsforhold til svindleren. I tillegg til at identitetskrenkelser kan være et resultat av at svindleren utnytter et tillitsforhold,³⁰ har studier som har sett på svindleres motiver for å begå cyberkriminalitet, pekt på at svindelen kan være en måte for svindleren å svekke personens økonomiske situasjon på og med dette skape sosial isolasjon og avhengighet.³¹ Det kan dermed tenkes at nærstående svindlere også kan handle ut fra en bevisst motivasjon om å ødelegge offerets finansielle situasjon.

Rapportens funn står ikke i motsetning til tidligere undersøkelser som utgår fra representative utvalg, som viser at svindel gjennom internettkanaler – som «phishing» – er mest utbredt.³² På tross av at disse svindelmethodene er mest utbredt, er det ikke nødvendigvis de ukjente svindlerne som bruker internettkanaler til å utføre svindelen, som påfører offeret det største økonomiske tapet.

5.6 Svindelens økonomiske og øvrige konsekvenser

Å bli utsatt for en identitetskrenkelse kan for mange ha ødeleggende virkninger på så vel privatøkonomien som den private livssituasjonen og helsen. Vi har undersøkt den totale økonomiske størrelsen på svindlene sett i sammenheng med offerets økonomiske situasjon. Vi så på svindelofferets årsinntekt det året klienten tok kontakt med rettshjelpiltaket.³³ Inntekt i sammenheng med svindelens størrelse gir en bedre indikasjon på hvor tyngende svindelen kan være for enkeltpersoner. I tillegg kan

³⁰ Linda Foley og Jay Foley, *Identity theft: The aftermath 2003*, Identity Theft Resource Center, 2003, s. 21–22.

³¹ S. Clevenger og M. Gilliam, «[Intimate partner violence and the internet: perspectives](#)», i Holt, T., Bossler, A., red., *The Palgrave Handbook of International Cybercrime and Cyberdeviance*, Palgrave Macmillan, Cham, 2020, s. 1333–1351. Doi: [10.1007/978-3-319-78440-3_58](#), s. 1336 og 1344.

³² Europakommisjonen. [Survey on «Scams and Fraud Experienced by Consumers» – Final Report](#). European Commission, 2020, s. 30; Europakommisjonen. [Study on online identity theft and identity-related crime: final report](#). Publications Office of the European Union, 2022, s. 5.

³³ For nærmere beskrivelse av hvordan vi har gjennomført datainnsamlingen, se E.B. Brataas, M.S. Stokke, A. Svensson, [Rapport om misbruk av eID](#), Universitetet i Oslo, 2022, s. 15 fl.

svindelofrenes årlige inntekt belyse om økonomisk status er en risikofaktor for å bli utsatt for identitetskrenkelse.

Tabell 6: Kravenes totale hovedstol per observasjon og det totale antallet krav som er rettet mot svindelofferet. Tall i prosent. 292 observasjoner.

Antall krav	1–5	6–10	11–15	16–20	21–25	26–40	Ukjent	Totalt
Total hovedstol								
0–9999	2,40	0,34	0	0	0	0	1,03	3,77
10.000–49.999	7,88	0,34	0	0	0	0	1,37	9,59
50.000–99.999	4,45	0,34	0	0	0	0	1,03	5,82
100.000–249.999	1,71	1,03	0	0	0	0	0,34	3,08
250.000–499.999	4,11	0,34	0	0	0	0	1,03	5,48
500.000–799.999	2,74	1,71	0	0	0	0	3,42	7,88
800.000–999.999	0	0	0	0	0	0	1,03	1,03
1.000.000–1.999.999	0	0,68	0	0	0	0	2,05	2,74
2.000.000–5.000.000	0	0	0	0,68	0	0	1,37	2,05
Ukjent	25,68	5,48	2,40	0,68	0,34	1,71	22,26	58,56
Totalt	48,97	10,27	2,40	1,37	0,34	1,71	34,93	100

For å få en oversikt over svindelens omfang og konsekvenser har vi sett på hvor mange krav svindelofrene har rettet mot seg, og svindelens totale hovedstol. Den totale hovedstolen inkluderer summen av hovedstolene for samtlige krav et svindeloffer har rettet mot seg. Funnene illustrerer omfanget av den økonomiske påkjenningen og størrelsen på svindelen vedkommende er utsatt for.

Halvparten av svindelofrene har mellom 1 og 5 krav rettet mot seg. Det har ikke vært tilgjengelig informasjon om kravenes hovedstol i alle kravene. For kravene vi har hatt informasjon om, er flest svindlet for henholdsvis mellom 10 000 og 49 000 kroner (10 prosent) og mellom 500 000 og 799 999 kroner (8 prosent). Totalt er kravenes hovedstol under 100 000 kroner i 19 prosent av observasjonene. Det er verdt å merke seg at i 13,4 prosent av observasjonene er kravets hovedstol mellom 250 000 og 799 999 kroner.

Videre har vi sett på svindelofrenes årsinntekt det året klienten tok kontakt med rettshjelpstiltaket. Gatejuristen registrerer ikke klientenes årlige inntekt. Observasjonene fra Gatejuristen er derfor inkludert i verdikategorien «Ikke registrert».

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

Over halvparten av svindelofrene hadde en årlig inntekt på under 350 000 kroner.³⁴ 13 prosent hadde en årlig inntekt på under 100 000 kroner. Rundt 36 prosent hadde en årlig inntekt som er under EUs lavinntektsgrense for enslige uten barn på 242 000 kroner.³⁵

Funnene fra undersøkelsen antyder to mulige indikasjoner: For det første befinner majoriteten av utvalget seg i den nedre del av inntektsskalaen. Det indikerer at lav inntekt innebærer en sårbarhet for å bli utsatt for identitetskrenkelser. I tidligere forskning er både høy og lav inntekt anerkjent som en mulig risikofaktor.³⁶

For det andre gir funnene uttrykk for at svindelen innebærer store økonomiske konsekvenser for det enkelte offeret. Samtidig som ofrene overveiende befinner seg på den lavere delen av inntektsskalaen, er det stor spredning i kravenes hovedstol. Sett hen til at majoriteten av ofrene har mer enn ett krav rettet mot seg, vil totalsummen av kravene som rettes mot offeret, utgjøre en betydelig økonomisk belastning. I tillegg til den økonomiske belastningen følger også indirekte økonomiske konsekvenser, som å slite med å betale løpende utgifter, og at den økonomiske belastningen innebærer en emosjonell og psykisk påkjenning.³⁷

Siden datagrunnlaget er hentet fra Jussbuss, JURK og Gatejuristen, som tilbyr gratis rettshjelp, er ikke utvalgets årlige inntekt nødvendigvis representativ for den totale

³⁴ Graf tilgjengelig i fullstendig rapport, se E.B. Brataas, M.S. Stokke, A. Svensson, *Rapport om misbruk av eID*, Universitetet i Oslo, 2022, s. 39.

³⁵ Se Statistisk sentralbyrås årlige gjennomgang av Norges befolkning under EUs lavinntektsgrense: <https://www.ssb.no/statbank/table/09593/tableViewLayout1/?loadedQueryId=10021621&timeType=top&timeValue=1>.

³⁶ Noen undersøkelser fra USA finner en sammenheng mellom høy inntekt og risiko for identitetskrenkelse, se eksempelvis K.B. Anderson. «Who are the victims of identity theft? The effect of demographics», *Journal of Public Policy & Marketing* 25, nr. 2, 2006, s. 160–171, s. 160–171 og E. Harrell. *Victims of identity theft. 2016: Bulletin*. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics, 2019. Studier fra Europa viser at det å leve med lav sosial status i et høyinntektsland utgjør en risikofaktor for identitetskrenkelse, se Matthew L. Williams. «Guardians Upon High: An Application of Routine Activities Theory to Online Identity Theft in Europe at the Country and Individual Level», *British Journal of Criminology* 56, no. 1, 2016, s. 21–48.

³⁷ Europakommisjonen. *Survey on «Scams and Fraud Experienced by Consumers» – Final Report*. European Commission, 2020, s. 15 og 18–19; Europakommisjonen. *Study on online identity theft and identity-related crime: final report*. Publications Office of the European Union, 2022, s. 47; Identity Theft Resource Center (ITRC). *2021 consumer aftermath reports: How identity crimes impact victims, their families, friends and workplaces*, 2022; M. Button, C. Lewis og J. Tapley. *Fraud typologies and the victims of fraud. Literature review*. National Fraud Authority, 2009; C. Cross, K. Richards, og R. Smith. *The reporting experiences and support needs of victims of online fraud*. Australian Institute of Criminology, 2016, s. 806–828.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

populasjonen av svindelofre i Norge. Funnene gir allikevel viktig innsikt i hvordan identitetskrenkelse påvirker den utsatte gruppen som søker seg til gratis rettshjelp. Det belyser konsekvensen av svindel for utsatte og sårbare grupper i samfunnet.

6 Straffeprosessen

Rapporten *Misbruk av eID*, som denne artikkelen tar utgangspunkt i, er den første i Norge til å gi en oversikt over kjennetegn ved de rettslige og utenrettslige prosessene i de enkelte svindelsakene. Funnene kan belyse nye viktige rettslige problemer på området og kan bidra til utviklingen av rettsregler og rettshjelp som gir bedre muligheter til å ivareta den enkeltes digitale beskyttelse.

En essensiell del av vår empiriske forskning er å få bedre oversikt over kjennetegn ved de rettslige prosessene som kan belyse behov for endringer i den rettslige håndteringen av identitetskrenkelser. Da misbruk av elektronisk identifikasjon er en relativt ny form for kriminalitet som innebærer en samfunnsmessig sikkerhetsrisiko, er det viktig å oppfordre til kontinuerlig granskning av hvilke rettslige problemer som kan oppstå, for å sikre borgenes digitale beskyttelse. I dette punktet undersøker vi derfor de strafferettslige prosessene som kravet har vært gjennom, og betydningen av straffeprosessen for den sivilrettslige tvisten mellom svindeloffer og kreditor.

Flere tidligere studier fra USA og Australia indikerer at så få som en tredjedel av ofrene anmelder identitetskrenkelser til politiet.³⁸ Det har blitt antydnet at andelen er enda lavere blant ofre som har blitt svindlet gjennom internettkanaler i tilknytning til kjøp og salg på nett og «phishing».³⁹ Det kan være mange grunner til at et offer lar være å anmelde: at man ikke vet hvor man skal henvende seg, at man ikke tror anmeldelse nytter, at man ikke tror at saken er alvorlig nok, mangel på bevis, skam over å bli utsatt for svindel, frykt for ikke å bli trodd og et ønske om å holde saken skjult for sine

³⁸ D.J. Rebovich, J. Layne, J. Jiandani og S. Hage. *The national public survey on white collar crime*. National White Collar Crime Center Morgantown, WV, 2000, (USA); A Schoepfer og N. L. Piquero. «Studying the correlates of fraud victimization and reporting». *Journal of Criminal Justice* 37, nr. 2, 2009, s. 209–215 (USA); R.G. Smith, R.G. «Coordinating individual and organisational responses to Fraud». *Crime, Law and Social Change* 49, nr. 5, 2008, s.379–396 (Australia); R.M. Titus, F. Heinzelmänn og J.M. Boyle. (1995). «Victimization of persons by fraud». *Crime & Delinquency* 41, nr. 1, 1995, s. 54–72, (USA).

³⁹ R.G. Smith, R.G. «Coordinating individual and organisational responses to Fraud». *Crime, Law and Social Change* 49, nr. 5, 2008, s.379–396 (Australia).

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

omgivelser.⁴⁰ Der svindleren er en nærstående, er det grunn til å tro at det i seg selv vil utgjøre en terskel for å anmelde.

Identitetskrenkelse som kriminalitetsform særpreges av at det er et mangfold av steder et offer kan henvende seg, herunder politiet, forbrukermyndighetene, banker og andre finansinstitusjoner, i tillegg til innkrevingsselskaper, sosialtjenester og andre rettighetssentraler.⁴¹ Denne jungelen av steder å henvende seg til kan potensielt utgjøre en kompliserende faktor for svindelofferet når vedkommende forsøker å rydde opp i svindelsaken sin. Et svindeloffer vil ofte oppleve å bli henvist fra ett sted til et annet og slik bli sendt på runddans i forvaltningen uten å få nødvendig hjelp.⁴²

Det har også vist seg at anmeldelsesfrekvensen er betydelig høyere blant ofre som har tatt kontakt med et rettshjelpstilbud. Av ofrene som hadde fått bistand fra Identity Theft Resource Center (ITRC) i USA i starten av 2021, hadde over 80 prosent selv tatt kontakt med en finansinstitusjon, som sin dagligbank eller et kredittselskap, vedrørende svindelen.⁴³ På tross av at ofrene hos senteret hadde kontaktet en finansinstitusjon eller politiet for bistand, hadde 40 prosent av ofrene i april 2021 fremdeles økonomiske vansker som var knyttet til en svindel registrert hos rettshjelptiltaket i 2020, og for tilnærmet 40 prosent av ofrene var saken fremdeles ikke oppklart.

Europakommisjonens rapport om identitetskrenkelser og identitetsrelatert kriminalitet på nett fra 2022 peker også på svakheter ved de rettslige prosessene som omhandler identitetskrenkelser i Europa. I rapporten pekes det på at det oppstår praktiske problemer ved etterforskning og rettsforfølgelse av nettbasert kriminalitet, for eksempel på grunn av svikt i internasjonalt samarbeid, utfordringer med å innhente nødvendige

⁴⁰ M. Button, C. Lewis og J. Tapley. *Fraud typologies and the victims of fraud. Literature review*. National Fraud Authority, 2009, s. 806–828.

⁴¹ M. Button, C. Lewis og J. Tapley. «*Not a victimless crime: The impact of fraud on individual victims and their families*». *Security Journal* 27, nr. 1, 2014, s. 36–54.

⁴² M. Button, C. Lewis og J. Tapley. *Fraud typologies and the victims of fraud. Literature review*. National Fraud Authority, 2009, s. 806–828.

⁴³ Identity Theft Resource Center (ITRC). *2021 consumer aftermath reports: How identity crimes impact victims, their families, friends and workplaces*, 2022.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

bevis i digitale miljøer eller for lite ressurser og sviktende kompetanse blant rettsutøvere.⁴⁴

Av 262 observasjoner i vårt datagrunnlag ble 201 saker (76,72 prosent) anmeldt og 61 (23,28 prosent) ikke anmeldt.⁴⁵ Funnene samsvarer med undersøkelsen av Identity Theft Resource Center (ITRC) i USA, som gir grunn til å tro at dersom et svindeloffer får kontakt med et rettshjelpiltak, vil de fleste ofre anmelde forholdet.

Få anmeldelser resulterer imidlertid i at identitetskrenkelser blir etterforsket og oppklart. 56 prosent av sakene i vårt datamateriale ble henlagt, og bare 9 prosent av anmeldelsene ble etterforsket og oppklart. På tidspunktene for datainnsamlingen var det 30 prosent av sakene som fremdeles var under etterforskning. Funnet indikerer en høy terskel å få identitetskrenkelser og eID-svindel til å bli etterforsket og oppklart.

På tross av at det er mange anmeldelser som resulterer i henleggelse, gir våre funn uttrykk for at etterforskning og oppklaring har en klar betydning for å få svindleren domfelt. Et klart flertall av sakene som blir etterforsket og oppklart, resulterer i en fellende dom mot svindleren. Av sakene som ble etterforsket og oppklart, ble 13 saker (77 prosent) avgjort med fellende dom mot svindleren, 2 saker (12 prosent) ble ikke avgjort med fellende dom mot svindleren, og 2 saker (12 prosent) er ikke kategorisert. Den lave andelen saker som blir etterforsket, sett opp mot at de sakene som faktisk blir etterforsket, i det store og hele også blir oppklart, kan indikere at politiet kun prioriterer å etterforske de helt klare sakene.

Tidligere undersøkelser viser til at en høy grad av henleggelser kan skyldes utfordringer ved å innhente bevis i digitale miljøer, for lite ressurser innenfor rettshåndhevelsen eller

⁴⁴ Europakommisjonen. [*Study on online identity theft and identity-related crime: final report*](#). Publications Office of the European Union, 2022, s. 94.

⁴⁵ Graf tilgjengelig i fullstendig rapport, se E.B. Brataas, M.S. Stokke, A. Svensson, [*Rapport om misbruk av eID*](#), Universitetet i Oslo, 2022, s. 42.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

sviktende kompetanse om elektronisk kriminalitet.⁴⁶ Et spørsmål som reiser seg, er om den lave oppklaringsraten eventuelt kan medføre at færre velger å anmelde forholdet.⁴⁷

Der straffesaken endte med fellende dom mot svindler (13 saker), har vi ingen tilfeller hvor kreditor i etterkant av avgjørelsen rettet kravet mot svindleren. I 8 av sakene fant vi at kreditor fortsatte å rette kravet mot svindelofferet, på tross av domfellelse. I resterende saker var det ikke tilstrekkelig informasjon i lagret saksmappe til å konkludere. På tross av få observasjoner viser analysen fortsatt en tydelig trend i retning at kreditorene forsøker å dekke sitt krav hos svindelofferet, uavhengig av om saken har blitt avgjort med fellende dom.

At fellende dom mot en svindler sjelden resulterer i at kreditor retter kravet mot svindleren, skaper videre spørsmål om hvorfor tendensen gjør seg gjeldende. En mulig forklaring kan være at kreditor ikke er pålagt å rette kravet utelukkende mot svindler som følge av fellende dom. I tillegg kan tendensen være et utslag av at kreditor ut fra en sannsynlighetsvurdering bedømmer at svindelofferet står i en bedre finansiell posisjon enn svindleren til å dekke kravet.

At kreditor kan holde svindelofferet ansvarlig etter fellende straffedom mot svindler, reiser viktige problemstillinger om i hvilken grad strafferettslig forfølgning har betydning for finansinstitusjonenes håndteringer av eID-svindel. Det er behov for å utforske samspillet mellom strafferettslig ansvar for svindler og sivilrettslig ansvar for svindelofferet videre.

⁴⁶ Europakommisjonen. [*Study on online identity theft and identity-related crime: final report*](#). Publications Office of the European Union, 2022, s. 94

⁴⁷ R.G. Smith, R.G. «Coordinating individual and organisational responses to Fraud». *Crime, Law and Social Change* 49, nr. 5, 2008, s.379–396, s. 387; M. Button, C. Lewis og J. Tapley. [*Fraud typologies and the victims of fraud. Literature review*](#). National Fraud Authority, 2009, s. 806–828.

Tabell 9: Tapsfordelingen mellom svindeloffer, kreditor og svindler, og utfall av politianmeldt forhold. Tall i prosent. 110 observasjoner.

Utfall av anmeldelse	Etterforsket og			Totalt
	oppklart	Henlagt	Under etterforskning	
Tapsfordeling				
Svindelofter	0	27,27	6,36	33,64
Kreditor	4,55	27,27	15,45	47,27
Svindelofter og kreditor	0,91	6,36	2,73	10,00
Svindler	4,55	1,82	0,91	7,27
Svindelofter og svindler	0,91	0	0,91	1,82
Totalt	10,91	62,73	26,36	100

Tabell 9 analyserer hvordan tapet ble fordelt på henholdsvis svindeloffer, kreditor og svindler, sett opp mot utfallet av politianmeldelsen. Det er verdt å minne om at undersøkelsen gjelder saker hvor offeret har fått bistand fra et rettshjelptiltak.

Tapsfordelingen illustrerer her fordelingen på tidspunktet da svindelsaken ble avsluttet hos et av de tre rettshjelptiltakene.

Av i alt 110 tilfeller ble tapet dekket av kreditor i 47 prosent av tilfellene og av svindelofferet i 34 prosent av tilfellene. I 10 prosent av tilfellene ble tapet fordelt mellom svindelofferet og kreditor. Svindleren dekket tapet i 7 prosent av tilfellene. I 2 prosent av tilfellene ble tapet fordelt på svindler og svindeloffer.

Tabellen kan illustrere betydningen av straffesakens utfall for hvordan tapet blir fordelt på de ulike aktørene. Det mest fremtredende funnet er at i tilfellene hvor

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

politianmeldelsen endte med at saken ble etterforsket og oppklart, er det ingen observasjoner hvor svindellofferet står med tapet alene. Det er en betydelig større tendens til at svindellofferet blir pålagt ansvaret for svindelbeløpet alene dersom saken blir henlagt.

Av den totale andelen tilfeller hvor svindleren dekket tapet (7,3 prosent), skjer dette i majoriteten av tilfellene som følge av at saken ble etterforsket og oppklart (totalt 4,55 prosent av tilfellene). I tilfellene hvor saken fremdeles er under etterforskning, dekker også kreditor tapet i stor utstrekning (15,5 prosent).

Analysen kan indikere betydningen av etterforskning for at enten den som faktisk utførte svindelen blir pålagt ansvaret for svindelbeløpet, eller at kreditor påtar seg ansvaret for tapet. Analysen er ikke egnet til å gi svar på hvorfor kreditor i større utstrekning påtar seg å dekke tapet i sakene som fremdeles er under etterforskning, eller som er etterforsket og oppklart.

Etterforskning av svindelsakene vil imidlertid bidra til å oppklare hendelsesforløpet. Det kan tenkes at kreditor er mer villig til å påta seg tapet i sakene som står seg bevismessig sterkere. En annen mulig forklaring er at sakene politiet velger å etterforske, er av en karakter hvor svindellofferet står sterkere.

Rapporten belyser flere interessante funn koblet til håndtering av identitetskrenkelse innenfor straffeprosessen. To funn som er interessante å se i sammenheng, er at et klart flertall av anmeldelsene resulterer i henleggelse, og at svindellofferet har betydelig høyere risiko for å måtte dekke det økonomiske tapet alene hvis politianmeldelsen blir henlagt. Funnene er nyttige for å forstå at strafferettslige prosesser har betydning for utfallet av straffesaker som gjelder identitetskrenkelse.

7 Rettsprosessen

En sentral del av SODI-prosjektet er å drive forskning om rettsprosessen koblet til identitetskrenkelser. Denne forskningen kan gi innsikt i hvordan det norske rettssystemet håndterer identitetskrenkelse i dag. I Europakommisjonens rapport fra 2022 ble det poengtert at det er krevende å innføre lovgivning rettet mot elektroniske

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

identitetskrenkelser, fordi slik kriminalitet blir stadig mer kompleks.⁴⁸ I EUs medlemsstater eksisterer det verken en ensartet forståelse av identitetskrenkelse som lovbrudd eller et omfattende lovgivningsinstrument med sikte på identitetskrenkelse.⁴⁹

Videre følger noen interessante funn koblet til rettsprosessen som understreker behovet for mer kunnskap på området. Analysen presenterer interessante aspekter ved kravene som blir tvangsinndrevet, og kravene som er rettslig avgjort på tidspunktet hvor saken avsluttes.

Som en del av å analysere rettsprosessen har vi sett på tilfeller der det er gjennomført tvangsinndrivelse, og hvordan tvangsinndrivelsen er gjennomført. Det er gjort gjennom å dele inn de tilfeller hvor det er begjært tvangsinndrivelse, i tre kategorier: begjæring om tvangsinndrivelse gjennom utleggstrekk, begjæring av tvangsinndrivelse ved tvangssalg og kombinasjonen av begjæring om utleggstrekk og tvangssalg.⁵⁰

Utlleggstrekk innebærer at namsmyndighetene gir kreditorene dekning i inntekt som lønn og trygd for å innfri det skyldige beløpet.⁵¹ Tvangssalg innebærer at namsmyndighetene selger unna formuesgoder som bil, båt og fast eiendom til dekning for det skyldige beløpet, jf. tvangsfullbyrdelsesloven kapittel 8–12.⁵² Kombinasjonen av utleggstrekk og tvangssalg kan være et resultat av at en sak kan inneholde flere krav som har resultert i forskjellige typer tvangsinndrivelser.

Av sakene som tvangsinndrives, har kreditor i over halvparten av sakene begjært tvangssalg av svindelofferets eiendeler (56 prosent). I en tredjedel av sakene har kreditor begjært utleggstrekk (33 prosent). I de øvrige sakene har kreditor begjært både utleggstrekk og tvangssalg (11 prosent).

⁴⁸ Europakommisjonen. [Study on online identity theft and identity-related crime: final report](#). Publications Office of the European Union, 2022, s. 10.

⁴⁹ Europakommisjonen. [Study on online identity theft and identity-related crime: final report](#). Publications Office of the European Union, 2022, s. 7 og 48.

⁵⁰ Graf tilgjengelig i fullstendig rapport, se E.B. Brataas, M.S. Stokke, A. Svensson, [Rapport om misbruk av eID](#), Universitetet i Oslo, 2022, s. 48.

⁵¹ Tvangsfullbyrdelsesloven kapittel 7.

⁵² Tvangsfullbyrdelsesloven kapittel 8–12.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

Vi har også delt inn saker som har gått til tvangsinndrivelse henholdsvis *uten å ha blitt rettslig avgjort* og *etter å ha blitt rettslig avgjort*. Av 102 saker der kravene har gått til tvangsinndrivelse, er det et klart flertall som har fått tvangsgrunnlag uten rettsavgjørelse (59 prosent). 31 prosent har fått tvangsgrunnlag ut fra en rettsavgjørelse.

Krav som har blitt rettslig avgjort, kan baseres på ulike typer rettsavgjørelser. Tabellen nedenfor viser kravenes endelige tapsfordelinger sett hen til hvilken type rettsavgjørelse kravet ble avgjort med. Siden en klient (observasjon) kan ha flere krav rettet mot seg, betyr det samtidig at en observasjon kan inneholde flere forskjellige rettsavgjørelser. Dermed inneholder tabellen kombinerte verdikategorier som representerer de observasjonene hvor kravet er avgjort for eksempel både ved fraværdsdom i forliksrådet og dom i tingretten.

Tabell 11: Kravets rettsavgjørelse (og kravets tapsfordeling. Tall i prosent. 54 observasjoner.

Tapsfordeling	Svindeloffer		Svindeloffer		Svindeloffer	
	Svindeloffer	Kreditor	og kreditor	Svindler	og svindler	Totalt
Rettsavgjørelse						
Fraværdsdom i forliksrådet	33,93	3,57	3,57	1,79	0	42,86
Dom i forliksrådet	3,57	19,64	0	7,14	1,79	32,14
Dom i tingretten	1,79	3,57	0	7,14	0	12,50
Fraværdsdom og dom i forliksrådet	1,79	3,57	3,57	0	0	8,93

Dom i forliksrådet og tingretten	0	0	1,79	0	0	1,79
Fraværdsdom og dom i lagmannsretten	0	1,79	0	0	0	1,79
Totalt	41,07	32,14	8,93	16,07	1,79	100

Tabell 11 viser at 43 prosent av rettsavgjørelsene ble avsagt med fraværdsdom i forliksrådet. Av de sakene som ble avgjort ved fraværdsdom i forliksrådet, ble svindelofrene pålagt å dekke tapet i 79 prosent av observasjonene. Motsatt ble kreditor eller svindler i saker der det ble avsagt dom etter rettsmøte i forliksrådet (32 prosent) eller i tingretten (13 prosent) pålagt å dekke hele eller deler av tapet i 84 prosent av observasjonene. Ved domsavsigelse i forliksrådet og domstolen var det primært kreditoren eller svindler som ble pålagt tapet. Av de 32,1 prosent av sakene som ble avgjort med dom i forliksrådet, ble tapet plassert hos kreditor eller svindler i 26,8 prosent av tilfellene. Av de 12,5 prosent av sakene som ble avgjort med dom i tingretten, ble tapet plassert hos kreditor eller svindler i 10,7 prosent av tilfellene.

Tapsfordelingen kan være avhengig av i hvor stor utstrekning svindelofferet har vært deltakende i rettsprosessen. Funnene gir uttrykk for at svindelofferet i større grad må bære den økonomiske byrden svindelen innebærer, dersom kravet er avgjort med fraværdsdom i forliksrådet. De sakene hvor svindelofferet har vært deltakende i rettsprosessen og har fått anledning til å tale sin sak, er det større sannsynlighet for at kreditoren eller svindleren blir pålagt ansvaret for tapet. Dermed kan tapsfordelingen være avhengig av i hvor stor utstrekning svindelofferet har vært involvert i rettsprosessen. Funnene taler for at tilgang til rettsapparatet er nødvendig for å sikre beskyttelsen av svindelofrene.

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

Undersøkelsen er ikke egnet til å avdekke årsaken til at ofrene ikke er deltakende i rettsprosessene. Funnene indikerer likevel at det er behov for en praksisendring i rettsinndrivelsesprosessen som sikrer at svindelofre blir inkludert i rettsprosessen. Betydningen av, og reglene om, fraværdommer i forliksrådet bør undersøkes nærmere, blant annet med tanke på om rettssikkerheten er tilstrekkelig ivaretatt. Analysen kan indikere at inndrivelsesprosessen ikke har nødvendige sikkerhetsmekanismer til å fange opp om debitor er offer for en identitetskrenkelse. I tillegg kan analysen tale for betydningen av tilgang til rettshjelp for kravets tapsfordeling.

8 Avslutning

I denne artikkelen har vi presentert funnene fra en datainnsamling fra 300 saker om elektroniske identitetskrenkelser i perioden 2015–2021 hvor offeret har fått rettshjelp fra Jussbuss, JURK eller Gatejuristen. Artikkelen baserer seg på rapporten [Misbruk av eID](#), som er publisert av SODI-prosjektet. Målet er å bidra med empirisk kunnskap om elektroniske identitetskrenkelser.

I artikkelen har vi gjennomgått kjennetegn ved hvem henholdsvis svindelofferet og svindleren er, kjennetegn ved selve svindelen og svindelens økonomiske belastning. Videre har vi sett på den sivilrettslige inndrivelsesprosessen og straffeforfølgningen av svindler og på hvilke måter sivil- og straffeprosessene får betydning for den endelige tapsfordelingen av svindeltapet. Funnene fra rapporten kan brukes til å belyse nye problemstillinger ved implementeringen av eID. Artiklene i denne antologien om bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon undersøker nærmere juridiske komplikasjoner ved misbruk av eID.

Det er noen funn vi særlig ønsker å fremheve. Et av rapportens viktigste funn er at det først og fremst er kvinner som blir svindlet av sine nærstående, og det er også kvinnene som blir rammet hardest. Menn blir i størst grad utsatt for identitetskrenkelse av ukjente. I tillegg gir fire av ti ofre fra seg sine sikkerhetsopplysninger til svindleren. Mulige årsaker til at svindelofferet gir fra seg sikkerhetsinformasjonen, kan være felles økonomi med svindleren, at offeret opplever trusler og vold fra svindleren, eller at man rett og slett

Kjørven, Marte Eidsand, Hjort, Maria Astrup og Wærstad, Tone Linn (red.). *Bruk og misbruk av elektronisk identifikasjon*. 1. utg., Oslo: Karnov, 2025.

stoler på sine nærstående. Tidligere forskning peker også på at svindlere utnytter allerede eksisterende tillitsforhold i nære relasjoner til å gjennomføre svindelen.⁵³

Narrativet i mediene er gjerne at svindelofre blir svindlet fordi de er dumme eller er slepphendte med sine sikkerhetsopplysninger. Denne typen holdninger kan bidra til å legge skylden på offeret (*victim blaming*) og fjerner oppmerksomheten fra det underliggende problemet. Svindel som følge av en identitetskrenkelse er grov kriminalitet. Identitetskrenkelse er først og fremst svært økonomisk belastende for svindelofferet, men er også en påkjenning for resten av samfunnet: for bankene som utnyttes av svindlerne, for rettsapparatet og for velferdsstaten.

Slik situasjonen er i dag, opplever mange svindelofre å bli motarbeidet i møte med rettssystemet. Det økonomiske tapet som følge av svindelen pålegges i mange tilfeller den parten som er utsatt for den kriminelle handlingen. Ingen av sakene som ble avgjort med fellende dom mot svindler, førte til at kreditor rettet kravet mot svindleren direkte som en følge av dommen. Ut fra våre funn mener vi narrativet om identitetskrenkelse bør endres: I stedet for å legge vekt på svindelofferets ansvar for å beskytte seg selv mot svindel, bør det legges vekt på rettssystemets og bankenes ansvar for å beskytte mennesker som har blitt utsatt for svindel.

⁵³ Linda Foley og Jay Foley, *Identity theft: The aftermath 2003*, Identity Theft Resource Center, 2003, s. 21–22.